

A pécsi püspök, messere Giovanni, az esztergomi érsek unokaöccse, szlavon nemzetiségű volt. Az esztergomi érsek, tekintettel arra, hogy ez az unokaöccse nem volt nagyon tehetős, saját költségén küldte őt Ferrarába, hogy ott Guerino mester iskolájában végezze tanulmányait. Jó megjelenésű és csodálatraméltó erkölcsű ifjú volt, s ebben a ferrarai iskolában nem volt senki sem, aki ne csodálta volna mind életének, mind erkölcsének hallatlan erényeit, mert távol állt tőle minden bűn és telve volt minden erénnyel; s nemcsak, hogy a hegyeken túlról nem jött Itáliába hozzá hasonló, de abban a korban az olaszok között sem akadt valaki is, aki megközelítette volna. Ami pedig az erkölcsreit illeti, az a hír járta róla, hogy érintetlen. Csodálatosan értett ahhoz, hogy idejét latin és görög tanulmányai között megossza és soha nem vesztegetett el egyetlen órát sem. Bámulatra méltó volt éleselmjúsége, s mind prózában, mind versben jól írt, de különösen a versírásra volt nagy hajlama. Képességeinek híre nemcsak ebben az iskolában, hanem egész Itáliában is elterjedt, s másról sem beszéltek, mint erről a fiatalember-ről. Ezek a hegyeken túlról jött ifjak rendszerint nem nagyon tehetségesek, ő azonban nemcsak, hogy hegyeken túlról jött társait multa felül, hanem az olaszok között sem akadt, aki tehetségben csak meg is közelítette volna. Igazi ész-ember volt, s távol állt tőle minden anyagiasság. Szokásaiban és erkölcsiben annyi nemesség nyilatkozott meg, hogy aki csak látta, megszerette. S hírneve napról-napra nőttön-nőtt.

Miután több évet töltött Ferrarában, s mind a görögben, mind a latinban kiváló volt, s görög és latin tanulmányai során mély filozófiai ismeretekre tett szert, s mind az egyik, mind a másik nyelvben igen képzett volt, az esztergomi érsek sürgette, hogy térjen haza Magyarországra, hogy ott érdemeihez illő tisztségben részesüljön. Minthogy maga elé tűzött feladatát elvégezte, örült, hogy visszamehet Magyarországra; mielőtt azonban hazatért volna, előbb el akart menni Firenzébe, ahol eddig még nem járt s amely városról sokat hallott volt beszélni; és csupán azért akart ide eljutni, hogy meglátogassa azokat a neves férfiúkat, akik abban az időben e városban éltek. Amikor lóháton, kíséretével együtt, Firenzébe érkezett, az első ember, akivel beszélni akart, én voltam, hogy én legyek az, aki őt a város tanult férfiaiival megismertessem. Violaszínű köpeny fedte vállát amikor hozzám jött és igen előkelő megjelenésű volt. Alighogy megpillantottam, így szól- tam hozzá: «Üdvözöllek! úgy-e magyar vagy?» — mert amint leírták volt nekem, úgy tűnt, hogy ráismertem. Még jóformán ki sem mondtam ezeket a szavakat, a nyakamba vetette magát, átölelt és kijelentette, hogy eltaláltam az igazat, s a legkedvesebb és legudvariasabb kifejezésekkel, amiket valaha is hallottam, szólt hozzám. Majd elmondta, hogy mielőtt Magyarországra hazatérne, az volt az óhaja, hogy Firenzébe is ellátogasson, mert sok szempontból érdekli ez a város, s főleg

pedig azért, hogy felkereshesse messere Giovanni Argiropoli-t, Cosimo de' Medici-t, messere Poggio-t, Donato Acciaiuoli-t és Firenze többi tanult férfait. Mindennek előtt Cosimo de' Medici-t akarta meglátogatni, s lévén az távol Firenzétől, Careggi-ben, azonnal oda mentem vele. Amint megérkeztünk rögtön Cosimo-hoz mentem és előadtam neki, hogy ez a fiatal magyar, akit hírből különben már ismert, szeretne beszélni vele. Cosimo azt óhajtotta, hogy vendégét azonnal vezessék hozzá, karosszéket készíttetett oda neki és azt akarta, hogy az foglaljon helyet. Majd pedig azt kívánta, hogy mindenki hagyja el a termet. Hosszú ideig voltak együtt, majd pedig az búcsút vett Cosimo-tól és én mentem be hozzá. Cosimo kijelentette nekem, hogy örül, hogy alkalma nyflott beszélni vele, mert olyan bölcs és értelmes ifjúnak ismerte meg, mint amilyennel a hegyeken túlról jöttek között még nem találkozott. Sok dicséretreméltó értékét ismerte meg és semmi kincsert el nem mulasztotta volna, hogy beszélhessen vele. Majd azt mondta nekem, hogy ajánljam fel neki Cosimo segítségét, mert az, mindent, ami hatalmában áll, kész megtenni ezért az ifjúért, akinek dicséretreméltó erényei annyira meglepték. Ugyanaznap messere Giovanni házába is elment, ahol annak számos tanítványa éppen a mindennapos logikaórára várták. Miután beszélt messere Giovanni-val és kifejezte volt neki tiszteletét, megkérte, hogy részt szeretne venni az aznapi logika- és a másnapi filozófia órán. Nagyon tetszett neki messere Giovanni kiválósága ; s a mester tanítványai, Firenze ifjúságának színe-virága, mindenhová elkísérték, amíg a városban tartózkodott. Miután meglátogatta volt messere Giovanni-t és annak két előadásán is részt vett, a következő nap messere Poggio-t kereste fel, s átnyújtotta annak azt a negyven vers-sort, amelyeket előző este írt volt ; ezeket a vers-sorokat mind messere Poggio, mind pedig mindazok, akik olvasták őket, nagyon dicsérték, mert szerzőjük igen jól írt, mind versben, mind prózában. Miután megtekintette volt a várost, elment volt annak minden könyvkereskedésébe és alkalma volt, hogy Firenze minden tanult férfival beszéljen és barátságot kössön, néhány könyvet vásárolt, s minden elintézni valóját elvégezve, elutazott, s mindenki — nemcsak azok, akik beszéltek vele, hanem azok is, akik csak látták, — dicsérte. Akkora volt a kedvessége!

Miután Firenzéből elutazott, visszament Ferrarába, hogy előkészüljön a Magyarországba való hazatérésre. Minthogy az esztergomi érsek nagyon sürgette, visszatért hazájába, ahonnan igen fiatalon távozott volt el. Mikor hazaérkezett és látta az otthoni szokásokat, azok nagyon furcsának tűntek neki, különösen ha összehasonlította azokat az itáliaiakkal, ahol nevelkedett volt. Bár mind a király, mind az érsek, mind pedig az ország főurai annyi tiszteletben részesítették, amennyi csak módjukban állott, még sem volt — mint tőle magától hallottam — elégedett ; lelke és szelleme a legnagyobb mértékben bolyongó maradt. S ha az érsek nem kérte és unszolta volna, nem maradt volna otthon, hanem máshová ment volna lakni, ahová őt nagy tisztelettel hívták. De az érseknek a kérésére, aki arra hivatkozott, hogy igen tanult és dicséretes erkölcsű férfiú, aki hazájának hasznára lehet, otthon maradt. Ez volt a dolgok állása, amikor a pécsi püspökség, ez a megtisztelő stallum, megürült. A király írt érdekében a római udvarba s őt jelölte erre az állásra ; miután pedig azt elnyerte, igen nagy szorgalommal fogott hozzá, hogy

püspöki teendőit elvégezze ; minden elfoglaltsága ellenére is, szabad idejét teljesen irodalmi tanulmányainak szentelte.

Ebben az időben a király több ízben viselt hadat a törökök ellen ; minden hadi-vállalkozásában a pécsi püspök kísérte el, aki az Úr kedvéért sem fáradsággal, sem kényelmetlenségekkel nem törődött. S tőle magától hallottam, hogy midőn egyszer a királlyal sátorban táborozott, decemberben akkora volt a hó, hogy mikor ki akartak menni a sátorból, előbb el kellett a havat takaríttatniok.

A püspök minden erényes dologra mindig készen állott. Idejét dícséretre-méltóan töltötte, olyannyira, hogy a jók tisztelték, akik pedig ellenségei voltak, igen irigyelték ; annyira, hogy egy nap, amikor éppen püspöki székhelyén tartózkodott, valaki egy tállal küldött neki abból az ételből, amit mi «fegatelli»-nek nevezünk (pörkölt máj — fegato — máj), s az egyik prelátus volt, aki ezt neki küldte. Minthogy azonban a püspök óvatos ember volt, élt a gyanuperrel, hogy az étel mérgezett. Mikor az asztalra tették a májjal telt tálat, egy darabot odavetett a kutyájának, aki azt bekapta, azonnal felfújódott és elpusztult. A püspök úgy tett, mintha semmit sem vett volna észre, az ételt a szemébe dobatta, s ez esetről házánépének nem szólt, hogy a botrányt elkerülje.

Így élt nagy kegyben és megbecsülésben a püspök, amikor bekövetkezett Piusz pápa (II. Piusz) halála és Pagolo bíborost választották meg pápává (II. Pál). Amikor a király ezt meghallotta, ki akarván fejezni hódolatát az új pápának elhatározta, hogy mindent megtesz, hogy méltó követséget küldjön Rómába, annál is inkább, hogy csak kevéssel ezelőtt koronázták királlyá és Itáliában, különösen pedig a pápai udvarban megbecsülést akart szerezni magának. Kiválasztotta tehát a pécsi püspököt és országának első főurát, s azt akarta, hogy háromezres lovas kíséretében menjenek le Itáliába ; hosszú ideje, hogy Olaszország nem látott méltóbb követséget, amelyet több lovas kísért volna és nagyobb pompa vett volna körül, még a világ legtávolabb eső vidékeiről sem. Még soha sem láttak Itáliában követeket ily pompásan ülni meg a lovat, kíséretet ily rendben, s ilyen jól megjelenésű férfiakat. És, hogy még nagyobb pompát fejtsenek ki, a király azt akarta, hogy két lovon vigyenek magukkal húszezer arany dukát készpénzt, csupa vadonatúj magyar és velencei dukátot, amelynél szebb pénzt eddig még nem láttak.* Eljöttek ide Firenzébe és elfoglalták a fogadók összes szobáit. Jó egynéhány napig itt időztek, hogy rendbeszedjék magukat és megnézzék a vidéket. Elindultak végre Firenzéből Róma felé, ahová mikor megérkeztek, bíborosok jöttek volt eléjük ; csodálatos látvány volt, amikor bevonultak Rómába. Minthogy ez a püspök híres volt egész Itáliában és — amint az előbb mondtuk — az egész pápai udvarban is, a Szentatya, amint szokásos volt, nyilvános szentszéki ülésen fogadta. Ezen a délelőttön összegyűlt ott az egész pápai udvar, hogy a püspök beszédét meghallgassa. Méltó szónoklatot tartott és azt oly módon adta elő, hogy a hallgatóság kijelentette, hogy régen nem hallott ehhez hasonló beszédet. Tisztakezűségének

* HUSZII JÓZSEF: *Janus Pannonius* c. monográfiájában (Budapest, 1931. 231—232. old.) kétségsbe vonja ezt, mert nem valószínű szerinte, hogy az anyagi támogatást kérő küldöttség pénzt vitt volna a pápának. Lehetséges, hogy Vespasiano hazamenet látta a küldöttséget.

és megvesztegethetlenségének híre járt, olyannyira, hogy nem volt ember, akinek jobb hírneve lett volna, mint neki. Az első kihallgatás után, s miután — amint szokásos volt — a bíborosokat is felkereste volt, megkezdte a tárgyalásokat a Szentatyával, hogy az nyujtson segítséget a magyar királynak a török elleni harcban, kimutatván, hogy ebből mennyi előny származna, míg ellenkezője mennyi hátránnyal járna ; a király ugyanis egyedül nem képes ellenállni a töröknek, csak akkor, ha a Szentatya és az egész kereszténység a segítségére sietnek. Olymódon sikerült tárgyalnia a Szentatyával, hogy az, minthogy meghalt a kincstáros bíboros, aki Jenő pápa idején oly nagy hatalomra tett szert, s akitől nagy vagyont örökölt, a pápa körülbelül nyolcvanezer dukátot küldött Magyarország királyának és megegyezett a követekkel, hogy — megbeszélésükhöz híven — minden évben egy bizonyos összeget fog erre a célra juttatni. Olyan nagy kegyben állott a püspök a pápánál és az egész bíborosi karnál, hogy nem volt olyan kérése, amit a Szentatya ne teljesített volna.

Miután méltó könyvtárat akart teremteni magának, Rómában megvette az összes kapható könyveket, mind a latin, mind a görög nyelvűket, s az összes tárgykörrel foglalkozókat. Majd mikor Firenzébe jött, hasonlóképpen összevásárolta a kapható görög és latin könyveket, nem törődve sem az árral, sem egyébvel, minthogy igen bőkezű volt. Elutazásakor többszáz aranyat hagyott Firenzében, hogy a hiányzó görög és latin könyveket lemásolják a számára. Annak ellenére, hogy úton volt, amint az említett küldetése időt engedett neki, könyvet vett a kezébe és állandóan olvasgatott. Egy nap, alighogy megebédelt, elővette a plátói Plotinos görög szövegét, a dolgozószobájába ment s olvasni kezdett, minthogy a tárgy igen nehéz volt, annyira belemerült az olvasásba, hogy három órát töltött így anélkül, hogy megmozdult volna. Fel sem tekintett könyvéből, mintha nem is hegyeken túlról jött lenne, akik nem igen fordulnak a nehezebb studiumokhoz, hanem mintha egyenesen Athénben, Sokratés iskolájában nőtt volna fel. Mikor végre abbahagyta az olvasást, rámtekintett és így szólt : «Ha azt akarod tudni, hogy mivel foglalkozik a magyarországi Pécs városának a püspöke, tudd meg, hogy Plotinos görög szövegét fordítja le latinra, és püspökségének ügyei intézésén kívül egyébvel nem foglalkozik». Miután Firenzében megrendelte azt, amire szüksége volt, útnak indult s Ferrarába ment, ahol minden megtalálható könyvet megvásárolt. Hasonlóképpen cselekedett Velencében is, olyannyira, hogy a megrendelt és megvásárolt könyvekkel püspöki székhelyén méltó könyvtárat létesíthetett. Minden idejét méltó dolgokkal töltötte : vagy olvasott, vagy tanult férfiakkal társalgott. Egyébvel nem törődött, sem öltözködéssel, sem hasztalan dolgokról való fecsegéssel vagy időpocsékolással, hanem minden percét hasznos elfoglaltságoknak szentelte. Miután Rómából hazatért Magyarországba, mind a király, mind pedig a főurak nagy tiszteletben részesítették, amiért hogy a pápai udvarban őfelsége érdekében és a keresztény vallás javára munkálkodott. Ha a király követeket akart küldeni a császárhoz vagy egyéb fejedelmekhez, mindig a pécsi püspököt szemelte ki erre a célra ; és sohasem indult harcba a török ellen, hogy a püspök ne lett volna az első között, akik elkísérték. Miután a püspök székhelyen berendezkedett, méltó könyvtárat létesített ott, amely latin és görög könyveket tartal-

mazott, még pedig minden fakultásban, mind a theológiában és filozófiában, mind pedig a magán- és egyházjogban.

A világ dolgaiban azonban kevés az állhatatosság, s a király meg az esztergomi érsek között ellentétek merültek fel és az érsek a lengyel királyt vezette be az országba, hogy a királlyal hibáit beláttassa. Mikor a király — tekintettel arra, hogy a lengyel király országában volt seregével — ilyen rossz helyzetben találta magát, mindent elkövetett, hogy az érsekét rábírja, hogy tegyen meg mindent, hogy a lengyel király elhagyja az országot. Mikor a pécsi püspök ezt látta, azt tanácsolta az érseknek, hogy óvakodjék a királytól, nehogy az törbecsalja. A püspök igen óvatos és igen bölcs férfiú volt és jól látta, hogy milyen magatartást kell tanúsítania. Az érsek azonban, rossz tanácsadóira hallgatva, engedett a király rábeszélésének. Minthogy a pécsi püspök váltólázban megbetegedett, nem tudott személyesen elmenni az érsekhez, hogy rávegye elhatározása megváltoztatása ; s addig szenvedzen magának kétségtelen biztosítékokat, míg a lengyel király az ország területét el nem hagyta. Az érsek végül is, a rossz tanácsot követve, kivezette a lengyel királyt az országból, s ez volt a romlása. Látván a pécsi püspök, hogy a dolog milyen fordulatot vett, s kételkedvén abban, hogy hathatósan beleavatkozhatna, s tudván azt, hogy a király tisztában van avval hogy milyen tanácsot adott volt az érseknek, lázasan, amint volt, elhagyta az országot, hogy Szlavóniába menjen ; az út fáradalmi megviselték és lázas lévén, Szlavóniába menet útközben a szerencsétlen püspök meghalt, s mind az érsek, mind a püspök, akik ennek az országnak díszére váltak, rövid idő alatt nyomorultan elpusztultak, s nem volt abban az országban más hozzájuk hasonló, aki annyi kiváló férfiúval gazdagította hazáját, mint ők tették volt. Miután ez a két kiváló prelátus meghalt, a sok neves férfiú, akit ők vezettek ebbe az országba, eltávozott, s így mentek el a többiek is, akiket ez az uralkodó nem jutalmazott érdemük szerint. Mind az egyik, mind a másik egyházférfőről még sokat lehetne írni, de ennyi is elég, hogy megemlékezzünk róluk.